

عقد و عقد کرایم در اسلام

علی شمس ناتری

شمس ناتری، علی، ۱۳۴۸.

عقل و عقل گرایی در اسلام / علی شمس ناتری _ _ مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۳.

ISBN 978-964-971-817-0

۲۰۸ ص.

فیبا

۱. عقل گرایی _ اسلام.

ج. عنوان.

۲۹۷/۰۴۷۱

۳۵۵۳۹۳۶

الف. بنیاد پژوهشهای اسلامی.

۱۳۹۳ / ۷ / ۸ ش / ۲ / ۲۲۹ BP
کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

بنیاد پژوهشهای اسلامی
کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

عقل و عقل گرایی در اسلام

علی شمس ناتری

ویراسته مریم بخشنده

چاپ اول ۱۳۹۳ / ۲۰۰۰ نسخه وزیری / قیمت: ۸۳۰۰۰ ریال

چاپ: دقت

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۹۱۷۳۵-۳۶۶

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۳۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاههای کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۳۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۳۷۷۲۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار.....
۱۱	فصل اوّل: معنی شناسی عقل.....
۱۳	۱ - عقل در لغت.....
۱۶	بررسی تعاریف لغوی.....
۱۸	۲ - عقل در اصطلاح.....
۱۹	الف - عقل در اصطلاح علم فلسفه.....
۲۲	ب - عقل در اصطلاح علم کلام.....
۲۴	۳ - روش شناسی شناخت عقل.....
۲۸	الف - معناشناسی عقل.....
۳۰	ب - معناشناسی عقل در کتاب و سنت.....
۳۵	فصل دوم: عقل از دیدگاه کتاب و سنت.....
۳۷	۱ - عقل از دیدگاه قرآن.....
۳۷	واژه عقل در قرآن.....
۳۸	کاربرد عقل در قرآن.....
۳۸	ادراک چیست؟.....
۴۵	۲ - عقل از دیدگاه احادیث.....
۴۶	ویژگی های عقل در احادیث.....
۴۶	الف - عقل، موهبتی الهی.....
۴۷	ب - عقل، فضیلت برتر.....

۴.....عقل و عقل‌گرایی در اسلام

ج - عقل، امری ذو مراتب..... ۴۸

د - کمال ارادی عقل..... ۴۹

هـ - رابطهٔ دو سویهٔ عقل و عمل..... ۵۰

و - عقل و دولت جهانی..... ۵۲

ز - عقل و حجت خدا..... ۵۳

۳ - واژگان مترادف عقل در قرآن و روایات..... ۵۴

ترادف و الفاظ مترادف..... ۵۴

عوامل پیدایش الفاظ مترادف..... ۵۵

بازخوانی الفاظ مترادف..... ۵۶

واژگان مترادف عقل در قرآن و روایات..... ۵۹

فصل سوم: اعتبار و حجیت عقل..... ۶۳

مقدمه..... ۶۵

۱ - حجیت..... ۶۷

الف: معناشناسی حجیت..... ۶۷

حجّت در لغت..... ۶۷

حجّت در اصطلاح..... ۶۷

ب - ذاتی بودن حجیت عقل..... ۶۹

ج - حجیت عقل از دیدگاه دانشمندان..... ۶۹

۲ - حجیت عقل در عرصهٔ دین..... ۷۶

آراء مختلف دانشمندان..... ۷۶

الف - عقل‌گرایان (معتزله)..... ۷۷

نقد..... ۷۷

ب - عقل‌گرایان نقل‌پذیر (شیعه)..... ۷۷

ج - ظاهرگرایان (اهل حدیث و اشاعره)..... ۷۸

نقد..... ۷۸

فهرست مندرجات.....	۵
فصل چهارم: عقل نظری و عقل عملی.....	۸۱
۱- تعریف عقل نظری و عقل عملی.....	۸۳
مراتب عقل نظری و عقل عملی.....	۸۶
الف- مراتب عقل نظری.....	۸۶
ب- مراتب عقل عملی.....	۸۷
ج- آراء و اقوال مختلف درباره عقل نظری و عملی.....	۸۷
بررسی اقوال.....	۸۸
فرق عقل با بنای عقلا.....	۹۳
قرآن و الزام به روش عقلانی.....	۹۴
استدلال عقلی در قرآن.....	۹۴
استدلال عقلی در روایات.....	۹۶
۳- نقش عقل نظری و عقل عملی در منابع دین.....	۹۸
الف- از جنبه وجودشناختی.....	۹۸
ب- از جنبه معرفت‌شناختی.....	۹۸
ج- کارکردهای عقل.....	۹۹
۱- کارکرد عقل نظری.....	۹۹
۲- کارکرد عقل عملی در حوزه دین.....	۱۰۱
۳- بررسی روایات مربوط به کارکرد عقل عملی.....	۱۰۱
۴- تفاوت میان عقل عملی و حکمت عملی.....	۱۰۴
۵- کارکرد عقل ابزاری.....	۱۰۴
فصل پنجم: عقل‌گرایی.....	۱۰۹
مقدمه.....	۱۱۱
۱- عقل‌گرایی و انواع آن.....	۱۱۳
الف- تعریف عقل‌گرایی.....	۱۱۳

۶.....عقل و عقل گرایی در اسلام

ب - عقل گرایی معرفت شناختی (فلسفی) ۱۱۳

ج - عقل گرایی کلامی ۱۱۴

د - عقل گرایی اصولی ۱۱۶

هـ - انواع عقل گرایی ۱۱۷

۲ - عقل گرایی در میان اهل سنت ۱۲۰

الف - دیدگاه معتزلی ۱۲۱

ماهیت و قلمرو عقل در نزد معتزله ۱۲۴

ب - دیدگاه متکلمان اشعری ۱۲۷

اشاعره پس از اشعری ۱۲۹

تعریف عقل از دیدگاه غزالی ۱۳۲

قلمرو عقل در نزد غزالی ۱۳۴

تعریف عقل از دیدگاه فخر رازی ۱۳۷

قلمرو عقل در نزد فخر رازی ۱۳۸

ج - سلفی گری ۱۴۰

ابن تیمیه ۱۴۱

قلمرو عقل در نزد ابن تیمیه ۱۴۱

۳ - عقل گرایی در میان شیعه ۱۴۵

الف - متکلمان ۱۴۵

۱ - تعریف عقل از دیدگاه شیخ مفید ۱۴۶

۲ - تعریف عقل از دیدگاه سید مرتضی ۱۴۹

۳ - تعریف عقل از دیدگاه خواجه نصیر الدین طوسی ۱۴۹

ب - اخباریان ۱۵۲

تعریف عقل از دیدگاه اخباریان ۱۵۲

ج - محدثان ۱۵۳

فهرست مندرجات.....	۷
تعریف عقل از دیدگاه محدثان.....	۱۵۳
۱ - علامه مجلسی.....	۱۵۳
قلمرو عقل از دیدگاه علامه مجلسی.....	۱۵۶
۲ - تفکیکیان.....	۱۵۶
تفکیک تعقل و استدلال و فلسفه.....	۱۵۷
عقل در مکتب تفکیک.....	۱۵۹
مرحله اول.....	۱۶۲
مرحله دوم.....	۱۶۲
مرحله سوم.....	۱۶۳
د - حکما و فلاسفه.....	۱۶۴
مکتب‌های فلسفه اسلامی.....	۱۶۵
۱ - حکمت مشاء.....	۱۶۵
قلمرو عقل از دیدگاه ابن سینا.....	۱۶۶
۲ - حکمت اشراق.....	۱۶۹
قلمرو عقل از دیدگاه سهروردی.....	۱۶۹
۳ - حکمت متعالیه.....	۱۷۰
عقل و عقل‌گرایی از دیدگاه ملا صدرا.....	۱۷۱
فصل ششم: شناخت قلمرو عقل.....	۱۷۷
مقدمه.....	۱۷۹
۱ - حکم عقل در عرصه دین (کتاب و سنت).....	۱۸۰
الف) حکم عقل در تصدیق کتاب و سنت.....	۱۸۰
۱ - تقلید.....	۱۸۱
۲ - راه فطرت و کشف و شهود.....	۱۸۲

۸.....عقل و عقل گرایی در اسلام

ب) حکم عقل در فهم کتاب و سنت ۱۸۲

۱ - کنار گذاشتن کامل عقل ۱۸۲

۲ - به کار گرفتن افراطی عقل ۱۸۳

۳ - راه اعتدال ۱۸۴

ج) حکم عقل در عرض کتاب و سنت ۱۸۵

۱ - ظن، دستاورد پذیرش دلیل عقلی ۱۸۶

۲ - انکار حجیت دلیل عقلی قطعی ۱۸۶

۳ - پذیرش دلیل عقلی مفید قطع ۱۸۶

د) حکم عقل در طول کتاب و سنت ۱۸۷

۲ - محدود بودن قلمرو عقل ۱۸۸

الف - محدودیت عقل در سخنان ائمه علیهم السلام ۱۸۸

ب - قلمرو عقل در دین ۱۸۹

خاتمه ۱۹۳

خلاصه و نتیجه گیری ۱۹۳

کتابنامه ۱۹۷

پیشگفتار

عقل و ادراکات آن از جمله مسائل بحث برانگیز در حوزه تفکرات اسلامی بوده و از دیرباز متفکران اسلامی را به بحث و مناظره درباره خود واداشته است، به گونه‌ای که این مناظرات تاکنون ادامه یافته است.

از آنجایی که ابزار و ریشه اصلی همه شاخه‌های علوم و عقاید و معارف، عقل است، لازم است که قبل از هر موضوعی به تعریف عقل که در حقیقت ستون فقرات تفکر و اندیشه است، بپردازیم تا مباحث مربوط به عقل روشن شود و نتیجه‌گیری آسان‌تر گردد.

کلینی در مقدمه کتاب اصول کافی درباره عقل چنین می‌نویسد: «اولین موضوعی که در این کتاب به آن پرداخته‌ام، عقل و... است؛ زیرا عقل قطبی است که همه چیز بر محور آن می‌چرخد و به وسیله آن، دلیل اقامه می‌شود و ثواب و عقاب متوجه آن است».^۱